

ЕКСПОРТНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ І МОЖЛИВОСТІ ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЇ НА СВІТОВОМУ РИНКУ

Л. О. Дашутіна, к.е.н., доцент, Сумський національний аграрний університет

В статті досліджено стан та тенденції розвитку експортного потенціалу Сумської області в умовах посилення зовнішньої та внутрішньої нестабільності. На основі використання показнику ВРП проведено економічну оцінку експортного потенціалу регіону.

Ключові слова: експорт, валовий регіональний продукт, експортний потенціал, світове господарство, зовнішньоекономічна діяльність.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В сучасних умовах кризового стану майже усіх сфер національного господарства України експорт є стабілізуючим фактором, який сприяє розв'язанню першочергових економічних та соціальних проблем. Крім того, експорт у цілому виконує роль акумулятора передумов майбутнього оздоровлення економіки нашої держави та переходу до фази активних структурних перетворень. За цих умов стимулювання розвитку експортного виробництва стає важливим державним (національним) завданням.

З огляду на вищевикладене, у процесі адаптації української системи господарювання пильна увага повинна приділятися визначенню та раціональному використанню величезного експортного потенціалу регіонів України на основі активного застосування інструментарію, прийомів, методів та форм міжнародного маркетингу [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Дослідженнями в сфері проблем експортного потенціалу регіонів і його зовнішньоекономічної діяльності займаються наступні науковці: Д.М. Стеченко, В.Д. Андрианов, С.Ю. Глазьев, С.І. Дорогунцов, Л.В. Дейнеко, Є.Г. Кочетов, М.А. Кравець, Д.М. Крук, А.С. Лисецький, А. Тодосейчук, Л.В. Деркач, К. Сандровський, С. Терещенко та інші. Ними розглянуто поняття «експортний потенціал» з різних точок зору: економічної, ресурсної, об'єктної, природно-ресурсної, господарської та інших. Однак питання ресурсно його оцінки ще й досі знаходиться в сфері наукових досліджень, також потребує більш детального розгляду експортний потенціал господарств регіонів.

Формулювання цілей статті (постановка

завдання). Метою написання статті є аналіз розвитку і використання експортного потенціалу Сумської області як складової національного та пошук шляхів покращення його використання на світовому ринку з урахуванням специфіки розвитку регіональної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Експортний потенціал регіонів, перш за все, визначається обсягами товарів і послуг, що можуть бути вироблені в економічній та соціальній сферах і реалізовані на світовому ринку з максимальною вигодою для країни, але має двоєдину природу, оскільки базується як на національному підході до визначення можливостей виробництва, так і на врахуванні конкурентних умов світового ринку щодо реалізації виробленої експортної продукції.

Несприятлива кон'юнктура на зовнішніх ринках зумовила зниження попиту на міжнародних ринках основної експортної продукції Сумської області, умови торгівлі додатково погіршилися внаслідок застосування протекціоністських заходів у країнах - торговельних партнерах області, особливо в Російській Федерації. Внаслідок чого спостерігається зниження показників як експорту, так і імпорту товарів у 2013 році, порушуючи тенденцію до зростання зовнішньої торгівлі області у минулі роки. Частка товарів у загальних обсягах зовнішньої торгівлі продовжує домінувати – 94,3% в експорті і 89,6% – в імпорті (у 2012р. - 94,7% і 90,1% відповідно) [2].

Порівняно з регіонами, що належать до однієї з Сумською областю типології, за показником темпу зростання (зменшення) обсягу експорту товарів у 2013 році область посідає останнє місце, проте за показниками частки регіону в загальному обсязі експорту по Україні – перше місце, імпорту – ділить перше місце з Чернігівською областю (табл. 1) [2].

Таблиця 1

Порівняльна характеристика регіонів, що належать до однієї типології, за 2013 рік

Назва області	Темп зростання (зменшення) експорту товарів, %	Питома вага регіону в загальному обсязі експорту товарів, %	Питома вага регіону в загальному обсязі імпорту товарів, %
Сумська область	82,4	1,5	0,8
Вінницька область	104,1	1,1	0,6
Кіровоградська область	136	1,4	0,3
Херсонська область	112,4	0,6	0,4
Чернігівська область	102,4	0,9	0,8

Джерело: розроблено управлінням з питань залучення інвестицій, документ «Аналіз зовнішньоекономічної та інвестиційної діяльності Сумської області за 2013 рік»

Для виявлення економічної оцінки експортного потенціалу Сумської області використовуємо такий показник, як валовий регіональний продукт (ВРП). Слід вважати, що саме валовий регіональний продукт є найбільш прийнятним показником результативності при використанні експортного потенціалу, тобто показником, що характеризує використання експортного потенціалу регіону. Валовий регіональний продукт відображає вартість товарів, робіт і послуг вироблених суб'єктами господарювання всіх видів господарської діяльності, що призначені тільки для чистого експорту, накопичення та кінцевого споживання. Для економічного результату регіону при використанні експортного потенціалу основною перевагою використання ВРП є те, що саме з нього можна розрахунковим шляхом отримати інші одиничні показники: чистий регіональний продукт, доходи населення, доходи органів місцевого самоврядування тощо [3].

При розрахунку ВРП враховуються не лише результати матеріального виробництва, а й вартість вироблених у регіоні робіт та послуг.

ВРП по суті є:

- валовою доданою вартістю всіх товарів, робіт та послуг, створених на економічній території даного регіону як резидентами, так і нерезидентами протягом визначеного періоду часу, тобто валовою вартістю усіх товарів, робіт та послуг за вирахуванням їх проміжного споживання. Однак, при розрахунку ВРП не враховується вартість товарів, робіт і послуг, створених резидентами за межами економічної території регіону. ВРП не призначений для оцінки вартості товарів, робіт і послуг створених за межами митної території країни;

- мірилом результатів діяльності суб'єктів господарювання виключно на економічній території регіону; є узагальнюючим макроекономічним показником, який дає характеристику рівню розвитку регіону.

Отже, після систематизації інформації, отриманої в результаті проведеного дослідження побудуємо залежність обсягів валового регіонального продукту (ВРП) Сумської області від обсягів імпорту та експорту (таблиця 2) [4].

Таблиця 2

Характеристика обсягів використання ВРП та експортно-імпортного потенціалу Сумської області

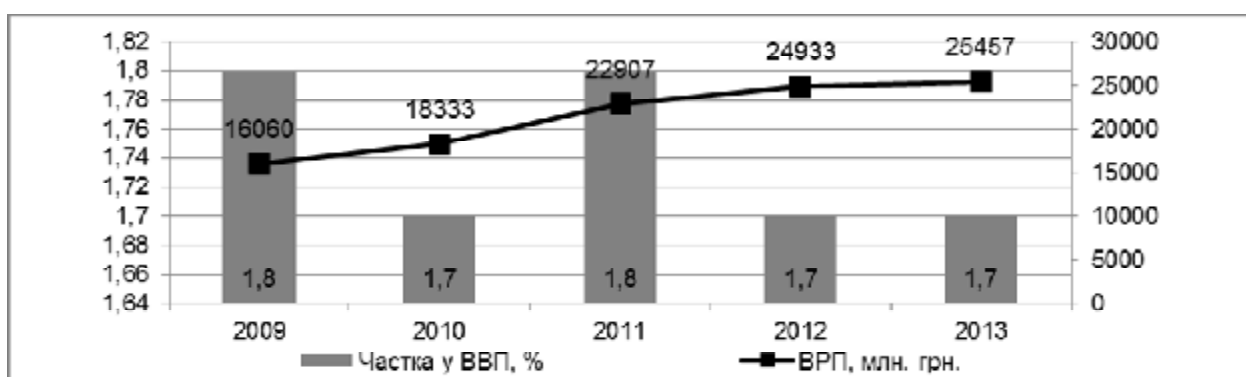
Показник	Роки				
	2009	2010	2011	2012	2013
ВРП, у фактичних цінах, млн. грн.	16060	18333	22907	24933	25457*
У розрахунку на одну особу, у фактичних цінах, грн.	13631	15711	19800	21722	-
У цінах попереднього року, відсотків	88,7	98,9	107,8	101,7	102,1
Експорт товарів та послуг, млн. дол. США	738,5	790,8	1060,7	1184,5	980,1
Імпорт товарів та послуг, млн. дол. США	457,2	535,0	899,8	753,5	745,7
Сальдо	281,3	255,8	160,9	431,0	234,4

Джерело: розроблено автором на основі даних Головного управління статистики у Сумській області.

(* - попередні дані, --- - немає даних)

За результатами таблиці бачимо, що із збільшенням обсягів експорту та імпорту товарів і послуг валовий регіональний продукт (ВРП) Сумської області збільшується, що можна досить наглядно простежити на рис. 1.

Частка ВРП у ВВП України стабільна – 1,7-1,8%. Графік демонструє інерційний економічний розвиток області. За обставин, які склалися на початок 2014 року можна очікувати значного спаду ВРП на 2014-2016 рр. (до 6-8%).

Джерело: розроблено автором на основі даних ГУС у Сумській області

Рис. 1. Динаміка ВРП області за 2009-2013 рр.

Проведемо дослідження ролі валового регіонального продукту Сумської області у контексті економічного зростання засобами економетричного аналізу, що надасть можливість формалізувати взаємозв'язок обсягів використання експортно-імпортного потенціалу регіону.

Побудована економетрична модель повинна бути:

1) комплексною та з максимальною точністю відображати реальні процеси, які відбуваються в економіці;

2) простою, але найбільш повно визначати характер економічних залежностей [5].

При відборі чинників для економетричних моделей впливу валового регіонального продукту Сумської області на рівень використання експортно-імпортного потенціалу регіону необхідне детальне математичне обґрунтування інформаційної бази показників; має проводитися діагностика сукупності обраних показників-чинників на наявність значимості для кожної моделі.

Необхідно провести кореляційний аналіз зібраної статистичної бази для відображення зв'язку між ВРП Сумської області та обсягами експорту товарів і послуг і на цій основі побудувати логарифмічну економетричну модель залежності, де результуючим показником виступатиме валовий регіональний продукт (а), а

серед факторів, що здійснюють вплив на нього: експорт та імпорт товарів і послуг (змінна «відкритості економіки») (b). Тобто побудуємо наступну функціональну залежність [6]:

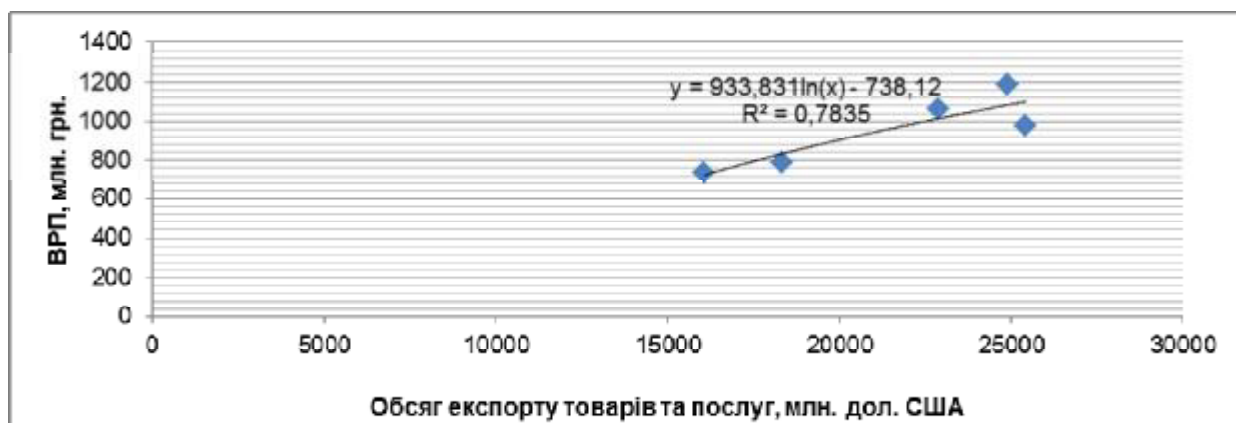
$$y = a \ln(x) + b \quad (1)$$

Розрахунок параметрів рівняння регресії було проведено за допомогою пакету аналізу Microsoft Office Excel 2010 та отримано модель наступного вигляду, а графічні результати представлені на рис 2.:

$$ВРП_E = 816,91 \ln(E) - 7186,9; \quad (2)$$

де $ВРП_E$ - валовий регіональний продукт Сумської області залежно від обсягів експорту товарів і послуг млн. грн.;

E - обсяг експорту товарів і послуг (млн. дол.)

Джерело: розроблено автором на основі даних ГУС у Сумській області

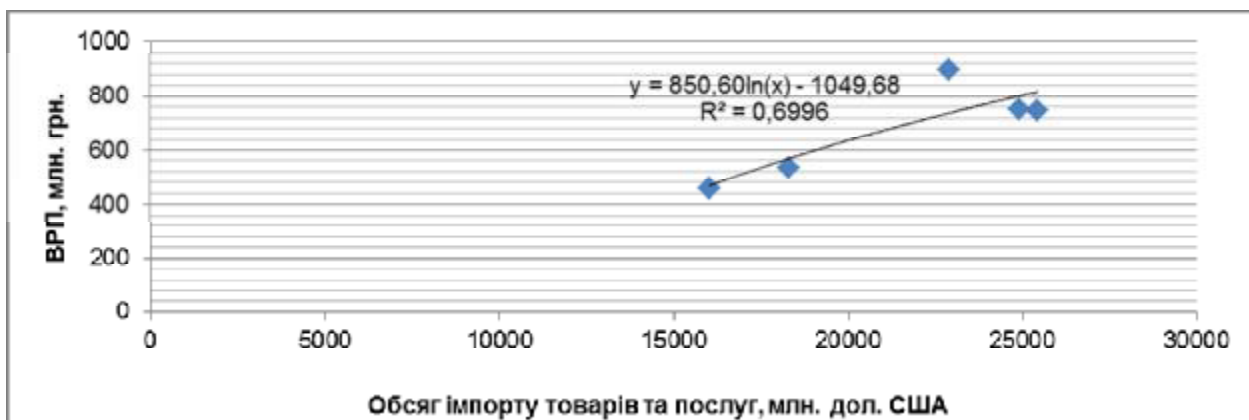
Рис. 2. Залежність валового регіонального продукту Сумської області від обсягів експорту товарів і послуг

Коефіцієнт множинної кореляції $R = 0,885$, що свідчить про сильний зв'язок між факторною та результативною ознакою, а коефіцієнт детермінації (R^2) показує, що 78,3% варіації ВРП Сумського регіону пояснюється зміною зазначених у моделі чинників.

Перевірка адекватності моделі з урахуванням статистичних характеристик дозволяє зробити висновок про прийнятність моделі. Значення F-критерію Фішера на рівні 10,9 ($10,9 > 5$) свідчить про значущості на рівні 5%.

Таким чином, збільшення обсягу експорту товарів і послуг на 1 млн. дол. призведе до росту ВРП на 3,9 млн. грн. Тобто можемо зробити висновок про вагому залежність ВРП від обсягів експорту товарів і послуг.

Аналогічно, проведемо кореляційний аналіз зібраної статистичної бази для відображення зв'язку між ВРП Сумської області та обсягами імпорту товарів і послуг. Графічні результати представлені на рис 3.

Джерело: розроблено автором на основі даних ГУС у Сумській області

Рис. 3. Залежність валового регіонального продукту Сумської області від обсягів імпорту товарів і послуг

У свою чергу, залежність валового регіонального продукту Сумської області від об-

сягів імпорту товарів і послуг має такий вигляд:

$$ВРП_i = 755,47 \ln(I) - 6847,5; \quad (3)$$

де $ВРП_i$ - валовий регіональний продукт Сумської області залежно від обсягів експорту товарів і послуг млн. грн.;

I - обсяг імпорту товарів і послуг (млн. дол.).

Коефіцієнт множинної кореляції $R = 0,836$, що свідчить про сильний зв'язок між факторною та результативною ознакою, а коефіцієнт детермінації (R^2) показує, що 69,9% варіації ВРП Сумського регіону пояснюється зміною зазначених у моделі чинників.

Перевірка адекватності моделі з урахуван-

ням статистичних характеристик дозволяє зробити висновок про прийнятність моделі. Значення F -критерію Фішера на рівні 6,9 ($6,9 > 5$), що свідчить про значущості на рівні 5%.

Таким чином, якщо збільшити обсяг імпорту товарів і послуг на 1 млн. дол., то це призведе до росту ВРП на 3,6 млн. грн. Тобто можемо зробити висновок про вагому залежність ВРП від обсягів імпорту товарів і послуг.

Дослідження щільності зв'язку між значенням валового регіонального продукту Сумської області та обсягами використання експортно-імпортного потенціалу дає нам змогу представити розрахунки у вигляді таблиці 3.

Таблиця 3

Результати аналізу щільності зв'язку між показниками валового регіонального продукту Сумської області та обсягами використання експортно-імпортного потенціалу

Найменування показника	Фактор впливу		Примітка
	Експорт	Імпорт	
Коефіцієнт кореляції (R)	0,885	0,836	Співпадає з показником емпіричного кореляційного відношення. Чим ближче R до 1, тим більш щільний зв'язок між ознаками
Коефіцієнт детермінації (R^2)	0,783	0,699	Міра щільності зв'язку
Критерій Фішера (F - критерій)	10,9	6,9	Факторний F - критерій повинен бути більшим, ніж F - критерій теоретичний (при вірогідності, що дорівнює 0,99 і ступенях свободи $K_1=3, i K_2=12, FT=5,95$)
Критерій Стюдента	3,29	2,64	Критерій Стюдента повинен дорівнювати або бути більше, ніж 3.

Джерело: розроблено автором на основі проведеного кореляційного аналізу

Отже, в результаті проведеного дослідження можемо стверджувати, що зв'язок між показниками валового регіонального продукту Сумської області та обсягами використання експортно-імпортного потенціалу вважається доведеним. Проведений економетричний аналіз надає можливість дослідити взаємозв'язки показників зовнішньоекономічної діяльності регіону з показниками його соціально-економічного розвитку. Отримані економетричні моделі за подальшого розвитку можуть бути використані як інструмент аналізу економічних явищ у взаємозв'язку з зовнішньоекономічними процесами, а також як інструмент прогнозування та виявлення напрямів зростання зовнішньоекономічного потенціалу регіону.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Розвиток експортного потенціалу, збільшення його обсягів та формування збалансованої товарної структури відносяться до ключових пріоритетних напрямів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Проблеми експортного потенціалу не є новими. Вони виникали на різних етапах економічного розвитку багатьох країн світу. Особливо актуалізувався цей процес в країнах з перехідною економікою, де реалізація власної зовнішньоеко-

номічної політики набула найважливішої умови економічного і політичного самовизначення держави та входження її у світову господарську систему на правах рівноправного партнерства.

На нашу думку, сьогодні акцент розвитку зовнішньоекономічної діяльності все активніше необхідно переміщати в регіони. Але в контексті глобалізації світової економіки виникає потреба комплексного аналізу наявних у регіонів експортних можливостей, вибору регіональними підприємствами оптимальної маркетингової стратегії виходу на міжнародні ринки і розробки тактичних прийомів її реалізації.

Для реалізації поставлених цілей і вирішення виниклих проблем необхідно, по-перше, сформувати стратегію розвитку зовнішньоекономічної діяльності регіону на основі нарощування експортного потенціалу, орієнтуючись на максимальному її використанні надаючи послуги високої якості, по-друге, активізувати участь регіону в міжнародному розподілі праці [7].

Послідовна реалізація цих цілей повинна змінити характер інтеграції регіону у світову економіку, зробити цей процес керованим і підлягає довгостроковим економічним завданням, спрямованим на структурну перебудову економіки і забезпечення інтересів учасників зовнішньоекономічних операцій.

Список використаної літератури:

1. Скорнякова Т. В. Експортний потенціал обробної промисловості України: управління процесом формування: Монографія. — К.: Наук. світ, 2006. — С. 9.

2. Офіційний сайт Сумської обласної державної адміністрації [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://state-gov.sumy.ua>.
3. Єрмакова О. А. Методика оцінки ефективності кластерів як каталізаторів експортного потенціалу регіону / О. А. Єрмакова // Економіст: наук. журнал. – 2009. – №10. – С. 35-38.
4. Статистичний щорічник Сумської області. Головне управління статистики у Сумській області. За редакцією Л.І. Олехнович. Вих. № 02.01-08-77 від 15.08.2014 р. – 2013. – 570с.
5. Афанасьєв К.М. Економіко-математичне моделювання експортного потенціалу підприємства: Автореф. дис... к-та ек. наук: 08.03.02 / Афанасьєв К.М. // Київськ. держ. ек. унів. – К., 1996. – 23 с.
6. О. А. Кириченко, К. Г. Ваганов. Сучасна система управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємств. // Механізм регулювання економіки, 2008, № 1. – с. 115-126.
7. Лисовая Л.А. Экспортный потенциал региона и эффективное его использование: X международная научно-производственная конференция [«Проблемы сельскохозяйственного производства на современном этапе и пути их решения»], (Белгород, 2006). – Белгород: Издательство Белгородской ГСХА, 2006. – с. 140.

Дашутина Л. ЭКСПОРТНЫЙ ПОТЕНЦИАЛ СУМСКОЙ ОБЛАСТИ И ВОЗМОЖНОСТИ ЕГО РЕАЛИЗАЦИИ НА МИРОВОМ РЫНКЕ.

В статье исследовано состояние и тенденции развития экспортного потенциала Сумской области в условиях усиления внешней и внутренней нестабильности. На основе использования показателя ВРП проведена экономическая оценка экспортного потенциала региона.

Ключевые слова: экспорт, валовой региональный продукт, экспортный потенциал, мировое хозяйство, внешнеэкономическая деятельность.

Dashutina L. EXPORT POTENTIAL OF SUMY REGION AND THE POSSIBILITY OF ITS REALIZATION IN THE WORLD MARKET.

Condition and tendencies of development of Sumy region export potential in the context of increasing of external and internal instability are investigated in the article. The comparative characteristics on the basis of the increase rate index (decrease) volume of goods export of Sumy region with region which belong to the same typology are carry out in the article. On the basis of the use of the gross domestic product index are carried out economic assessment of the export potential of the region. Dependence of the gross regional product of the region imports and exports constructed. The density of connection between the value of the region's gross regional product and volume of export-import potential use are identified.

Keywords: exports, gross regional product, export potential, world economy, foreign trade.

Дата надходження до редакції: 10.05.2015 р.

Рецензент: д.е.н., професор Михайлова Л.І.

УДК 339.9(477)

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКИХ ТНК ТА ЇХ ВПЛИВ НА НАЦІОНАЛЬНУ ЕКОНОМІКУ

О. О. Коць, к.е.н., доцент

І. Ю. Негрій

Національний університет «Львівська політехніка»

У статті розглядаються питання впливу діяльності ТНК на світову економіку загалом та національну економіку зокрема. Детально охарактеризовано сучасні реалії діяльності ТНК та можливі наслідки їхнього впливу на економіку. Особливу увагу зосереджено на фактичному стані діяльності українських ТНК та на перспективах їхнього розвитку з позицій позитивного впливу на національну економіку.

Ключові слова: транснаціональні корпорації, розвиток, світова економіка, національна економіка, Україна, інтернаціоналізація.

Постановка проблеми. Україна не може залишатися осторонь процесів інтернаціоналізації, що є актуальними для сучасної світової економіки. Наша країна прагне стати гідним членом світової спільноти й потребує використання економічного потенціалу. Феноменом світової економіки, що може допомогти або нашкодити Україні є транснаціональні корпорації (ТНК). Тому варто з'ясувати:

- теперішній стан ТНК в Україні;
- наслідки від діяльності ТНК і їхній вплив

на економіку;

- можливий потенціал України в даній сфері.

Аналіз актуальних досліджень. Серед науковців все частішими стають дослідження питань сутності ТНК та їхнього впливу на розвиток економіки окремих держав. Зокрема І. О. Ночвіна досліджує вплив ТНК на національну економіку України й основний акцент робить на проблемах, що не дають входити на український ринок новим ТНК [5]. М.Е. Прохорова та Ю. О. Осика в своїй роботі розглядають шляхи залучення нових ТНК